

Tartu Teoloogia Akadeemia

Katrin Kikerpill

**Usu osatähtsus noorte elus ja nende kogudusest lahkumise
põhjused Tartu Kristliku Risttee koguduse näitel**

Lõputöö

Juhendaja: MA Mervi Raudsaar

Tartu, 2011

SUMMARY

Key words: religion, congregation, Christian youth work, peers.

The capacity of the present research is 35 pages, 37 pages, including the list of the literature used.

The aim of the work is to analyse the role of religion in the life of the young people in Tartu Christian Risttee congregation, the reasons for their joining and leaving the congregation.

The method of the study is qualitative and the data is collected by semi-structured interviews. The interviews were recorded, transcribed and for the analyses a thematic analyses was used. The sampling consists of 5 young people who once belonged to Tartu Christian Risttee congregation, had themselves baptised there and by now have left the congregation.

To reach the goal of the study, 4 main areas of the research were set.

1. How did the young people come to religion?
2. Why did they join Tartu Christian Risttee congregation?
3. Why did they leave the congregation?
4. What is the role of religion in their life now?

The first chapter gives a theoretical overview of the role of religion in the young people's life and in the society according to the studies in Europe and in the United States. On the one hand every next generation is less religious, on the other hand there are more and more young people who join congregations.

The second chapter describes the method of the study and the choice of the sampling. The third chapter gives an overview of the results and analysis of the study. The chapter includes the family background of the youth and the reasons for their joining and leaving the congregation.

The study revealed that the background of the Estonian youth is somewhat different from the

youth in the USA and Europe. When parents in Europe and especially in the USA have understood that religion is an important resource of management in everyday life, then in Estonia the parents' support for their children's religious activity is modest if not negative. Still, when parents try to accept their children's choices, the attitude of peers is very negative, even scornful. The main reasons for joining the congregation were the company of peers, a desire to belong somewhere and loneliness. Some young people hoped to find solutions to all their problems, hoping for a miracle.

The main reasons for leaving the congregation were busy life, friends outside the congregation who did not accept their choices, disappointment with their expectations, complicated relations within the congregation, condemnatory attitude of some people. All the young people claimed to have benefited from the experience and internally they have not given up faith. Only one young woman classified herself as an atheist.

As the size of the sample is not big, large scale generalizations and conclusions cannot be drawn. Still, the study revealed some similarities and tendencies, according to which certain conclusions can be made. Thus, the results of the study might help to understand the youth's expectations and conception of religion and so to enable to enhance work with youth in congregations. The results of the study also support T.Jürgenstein's statement that as religious issues produce ambivalent attitudes and feelings, it would be a good base to establish dialogues and therefore these issues should be introduced at school and can be used as a training of thinking. (Jürgenstein 2011)

The results of the study might be used to improve youth work in the congregation:

1. Provide the youth with more even-aged activities, which would increase their openness and trust between peers, encourage them to talk about their worries and problems.
2. Congregation work should involve parents with their children from early age, the whole family. The research indicated that those young people, who had learned about religion and had participated in congregation activities in their childhood, had less painful process of joining and leaving the congregation.

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
I TEOREETILINE TAUST.....	8
<i>1.1. Religioon noorte elus.....</i>	<i>8</i>
<i>1.2. Kogudusega liitumise ja sealt lahkumise põhjused</i>	<i>10</i>
<i>1.3. Olukord Eestis ja Tartu Kristlikus Risttee koguduses.....</i>	<i>13</i>
II UURIMUSE KIRJELDUS.....	16
<i>2.1. Metoodika kirjeldus.....</i>	<i>16</i>
<i>2.2. Valimi kirjeldus.....</i>	<i>16</i>
<i>2.3. Kasutatud andmekogumis- ja analüüsimeetodid.....</i>	<i>18</i>
III TULEMUSED JA ANALÜÜS.....	19
<i>3.1. Noorte perekondlik taust ja kogudusega liitumise põhjused.....</i>	<i>19</i>
<i>3.2. Tartu Kristliku Risttee Kogudusest lahkumise põhjused.....</i>	<i>29</i>
<i>3.3. Intervjueeritavate suhe usuga praegu.....</i>	<i>32</i>
KOKKUVÕTE.....	35
KASUTATUD KIRJANDUS.....	37

SISSEJUHATUS

Paljud inimesed usuvad, et religioon eksisteerib ainult kirikutes ja kogudustes. Nad näevad religiooni ja ühiskonda kui kahte täiesti eraldiseisvat institutsiooni. Lähemal vaatlusel selgub, et religioon ja ühiskond on omavahel tihedalt seotud ja vastastikku sõltuvad. Tegelikuses on religioon paljude ühiskonnaaspektide osa ja religioossed uskumised mõjutavad selliseid eluvaldkondi nagu poliitika, majandus ja kultuur. Nii nagu inimene, tunneb ka ühiskond vajadust raamide järele. (Svečias 2005)

Kuigi põhiline vastutus noore inimese arengus ja mõjutamisel on vanematel, mängib ülitähtsat osa lapse kogu kasvukeskkond: kool, sõprusring – terve ühiskond. Ühiskonnast ja poliitilise tasandi otsustest sõltub nii lapsevanemate kui ka laste toimetulek. Postmodernistlikule kaasajale peetakse iseloomulikuks muutuste üha kiirenevast tempost ja tuleviku ettenägematusest tulenevat ebakindlust. (Kraav 2010) Suurtest ühiskondlikest muutustest tingitud turvatunde vähenemine puudutab kõiki vanuserühmi, kuid ühiskorra arengu huvides on eriti tähtis tagada noortele inimestele turvaline areng. Üks võimalus noorte arengut suunata on ühiskonna kolmanda sektori organisatsioonid ja noorte aktiivne kaasatus ja tegevusvabadus nendes.

Kuigi Eesti ühiskonda peetakse pigem mitteusklikuks, on viimased 20 aastat näidanud noorte huvi suurenemist religiooni vastu. Kuigi usklikuks pidas end 2010. aasta uurimuse kohaselt ainult 17%, usu suhtes ükskõikseks hindas end 43% 15 – 26aastastest noortest (Pärnamets 2010), on loodud palju kogudusi, sealhulgas noortekogudusi, mis pakuvad tasuta alternatiivseid võimalusi vaba aja veetmiseks ja isiksuse arenguks.

Noorte tegevus kogudustes: loengud ja vestlused, rühmatööd noorele inimesele olulistel teemadel, laagrid sportimise- ja suhtlusvõimalustega – avardab noore inimese silmaringi ja

õpetab nägema ja leidma lahendusi oma probleemidele. Koguduses tekib noortel oma sõpruskond, kes neid rasketel aegadel toetab ja julgustab. Noored, kes on leidnud enda jaoks usu, on märgatavalt muutnud oma käitumist ning leidnud õigeid lahendusi oma probleemidele ning uued eesmärgid tulevikuks.

Lõputöö autor töötab juba neli aastat Tartu Kristlikus Risttee koguduses ja on noorsootöoga tegelenud kaheksa aastat. Selle aja jooksul on kogudusega liitunud palju noori. Samas on ka neid, kes kogudusest lahkunud.

Töö eesmärgiks on välja selgitada kogudusest lahkunud noorte suhe religiooniga siis ja praegu ning nende kogudusest lahkumise põhjused.

Uurimustöös kasutab autor kvalitatiivset meetodit ning andmeid koguti süvaintervjuudega. Uuringu valimi moodustavad 5 Tartu Kristliku Risttee koguduse noort vanuses 16 - 22, kes on olnud koguduse liikmed, kuid tänaseks lahkunud.

Eesmärkide saavutamiseks püstitati järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas usu juurde tuldi?
2. Miks liituti Tartu Kristliku Risttee kogudusega?
3. Miks lahkuti/eemalduti kogudusest?
4. Millist osa mängib usk noorte praeguses elus?

Intervjuudest saadud andmeid analüüsiti temaatilise analüüsiga. Põhiliste võrdlusobjektidena on kasutatud Eestis, Euroopas ja Ameerikas sellel teemal tehtud uurimuste tulemusi. Ühelt poolt näitavad uuringud, et iga järgneva põlvkonna noored eemalduvad religioonist järjest rohkem. Teisalt, seoses kiireneva elutempo ja ahvatluste rohkusega on noortel järjest raskem valikuid teha, oma eluga hakkama saada. Sellel eneseotsingu teel püüavad nad leida sageli usku millessegi kõrgemasse, mis on jääv ja muutumatu. Põhiküsimus on: kas usk on tänapäeva noorte

jaoks lihtsalt toimetulekuressurss raskel eneseleidmise teel või on selle taga ka sügavam huvi iseenda, maailma ajaloo ja elu põhiväärtuste vastu?

Töö esimeses osas antakse teoreetiline ülevaade religiooni osast noorte elus enamasti teistes maades tehtud uurimuste põhjal. Töö teises osas kirjeldatakse antud uurimuse metoodikat ja antakse valimi kirjeldus. Kolmandas osas antakse ülevaade süvaintervjuude tulemustest ja analüüsist.

Valim antud uurimustöös on väike, kuid piisav, et hakkaksid korduma faktorid, mille alusel joonistus välja teatav põhjuste muster. Siiski ei saa antud uurimusest teha põhjanevaid järeldusi,

Samas aitavad uurimuse tulemused mõista paremini noorte mõtteid ning püüdlusi ja seega parandada noortega tehtavat tööd koguduses.

Uurimustöös on võrdluseks kasutatud teiste riikide uuringuid ja infot nende kohta on põhiliselt saadud internetist. Kasutatud on ka Eesti teadlaste tehtud olemasolevaid uuringuid, näiteks Lea Altnurme, Riin Pärnametsa, Ringo Ringvee jt töid.

I TEOREETILINE TAUST

1.1. Religioon noorte elus

Religioon puudutab inimeste usku nähtustesse, mis puudutab eksistentsi, loodust ja jumalikku sekkumist universumis ja inimese elus. Kui tänapäeva elu tähendab sageli piiride nihutamist ja järske muutusi inimeste väärtushinnangutes ja käitumises, siis usk seab inimese käitumisele teatud kindlad piirid, kuulutab teatud asjad, nagu inimese elu, perekond ja omand jne. pühaks. Usk aitab inimesel piire teadvustada ja mõtestada. Seega psühholoogilisel tasandil inimene vajab religiooni ja pole kunagi päris ilma selleta hakkama saanud.

Euroopa religioonimaastikul mõjutavad religiooni rolli ühelt poolt sekularisatsioon ja teiselt poolt uute tegurite esilekerkimine. Tänapäevases Euroopas on vähemusi, kelle identiteet on tihedalt seotud religioossete traditsioonidega, milles religioonil on poliitiline tähendus ja poliitiline mõõde, ning see on Euroopa jaoks uus olukord. (Ringvee 2008)

Usu osa ja mõju lapse ja teismelise arengule on uuritud palju ning üldiselt on leitud, et usul on laste ja noorukite elus positiivne mõju. Jill Falloni (2010) arvates käituvad ja kohanevad religioossetest perest lapsed teiste lastega paremini. Missisipi Riikliku Ülikooli uuringu (Fallon 2010) järgi lapsed, kes regulaarselt osalesid teenistusel, eriti koos vanematega, omasid paremat enesekontrolli, paremaid sotsiaalseid oskusi ja suhtumist õpingutesse võrreldes lastega mittereligioossetest perest. Ta toob välja 3 põhjust:

1. Religioosne võrgustik pakub vanematele tuge ja parandab nende vanemlikke oskusi.
2. Väärtushinnangud ja normid kogudustes on perekesksed ja ohvrimeelsed ning aitavad kujundada lapse isiksust positiivselt.

3. Usulised organisatsioonid annavad vanemaks olemisele pühaliku tähenduse.

Uuringust ei selgu, kas on erinevusi erinevate usundite mõjul, kas näiteks protestantlikud lapsed käituvad paremini kui katoliiklikud või juudid.

USA sotsioloogid väidavad, et usklikel 12. klassi õpilastel on tunduvalt kõrgem enesest lugupidamine ja positiivsem ellusuhtumine kui nende mittereligioossetel kaaslastel. Christian Smith (2003) leiab, et regulaarne teenistusel osalemine ja usu tähtsus nende elus on seotud nende enesest lugupidamise ja positiivse ellusuhtumisega. Samas leitakse, et ka usklike seas esineb negatiivset ellusuhtumist, seega usk ei ole ravim kõigile, kui tekivad probleemid. Näiteks 13% 12. klassi õpilastest, kes osalesid aktiivselt teenistustel ja 15% nendest, kes pidasid usku väga tähtsaks, nägid oma tulevikku lootusetuna ja elu üldse mõttetuna. Seega vaatamata tugevale usule, tuleb paljudel noortel võidelda ise oma probleemidega. (National Study of Youth and Religion – NSYR 2009)

Religiooni kasulik mõju noorukite käitumise kujundajana avaldub Smith (2003) arvates kahe teguri kaudu, mida Eesti kontekstis sobib nimetada moraalinormideks ja suhtevõrgustikuks. (Smith 2003)

Eestis on samuti tehtud mitmeid uuringuid religioonist ühiskonnas. Altnurme (2011) arvates kulgevad religioossed arengud Lääne ja sealhulgas ka Eesti ühiskonnas kahes vastandlikus suunas, mille tippudeks on individualistlik-liberaalne (kultusliku miljöö ehk *new age*'i vormis) ja kristlik-konservatiivne suund, mis sageli esineb fundamentalismi vormis, eriti USA-s. (Altnurme 2010)

Altnurme (2010) väidab, et Eesti on suurte ja põhjapanevate muutuste keerises. Kui kristlus on eestlaste seas langustendentsis, siis uus vaimsus (endise nimega *new age*) on kasvutendentsis. Järjest enam saab viimasel ajal nähtavaks ka maausk. (Altnurme 2010)

Liina Raudvassar (2007) tsiteerib Altnurme: “Kui vanem põlvkond kujutas oma elu võitlusena, ülimalduseks oli jõuda lunastuseni, siis nooremate eesmärgiks on jõuda läbi arengu

omaenda jõul uude etappi. Kaob ära müüdi võime mõtestada kannatust ja surma. Tühjale kohale tulevad reinkarnatsiooni ja karma ideed.” (Raudvassar 2007)

2005. aasta Saar Polli uurimusest, mis käsitles religiooniõpetuse mõju õpilastele, järel dati, et religiooniõpetust õppinud noorte seisukohad olid kaalutletumad, tolerantsemad ja vähem mustvalged kui mitteõppinutel. Samas artiklis väidetakse, et kuna religioossed küsimused pole üheselt lahendatavad, jäävad nad inimese mällu püsima, seonduvad igapäevases elus koetuga, eristavad ideega sobivad ja sobimatud mõtted jne. Selline protsess on omamoodi mõtlemise treening, mis on aluseks ja motivatsiooniks edasisele haridusteele. (Jürgenstein 2011)

Seega võib öelda, et usk on noorte jaoks oluline toimetulekuressurs, mis aitab teatud väärtuste tunnustamise näol ning toetava suhte võrgustiku kaudu noortel paremaid otsuseid teha, suunata nende elu positiivses suunas ehk eemale õigusrikkumistest ja enesehävituslikust käitumisest. Tänapäeva kiiresti arenevas ja heitlikus maailmas, kus ahvatlusi on palju ning väärtushinnangud on devalveerunud, vajab noor inimene usku millessegi jäävasse, mis aitaks tal õigeid otsuseid teha.

Kui varasematel põlvkondadel oli olemas oma vanemate kogemus ja toetus, siis tänapäeval teaduse ja tehnika kiire arengu, rohkete ahvatluste ja võimaluste juures on noorel üha raskem õigeid otsuseid teha, sest ka eelmisel põlvkonnal puudub sellises situatsioonis kogemus. (Kraav 2010)

1.2. Kogudusega liitumise ja sealt lahkumise põhjused

Penssylvania Ülikooli tehtud uurimuse kohaselt on noorte kogudusse kuulumine rohkem nende vanemate valiku küsimus. Kristlik kodune kasvatus toetab noorte osavõttu koguduse tööst. Väidetakse, et kõrgema sissetulekuga inimestele on religioon kui “sotsiaalne kapital”, mida võib akumuloida majandusliku kapitaliga. Tänapäeval loodavad paljud usklikud vanemad, et nende

lapsed omandavad sobivad väärtushinnangud just kogudusest. Nad eelistavad oma lastele pakkuda ühistegevust kogudustes, selle asemel, et lasta neil veeta tunde arvuti ees, anda järele ühiskonnas pakutavatele ahvatlustele, jätta nad tänavaelu mõju alla või siis päris omaette. Vanemad loodavad kaitsta oma lapsi teatud riskikäitumise eest. Uurimuse tulemused näitavad, et üldine arvamus, et teismelised on hedonistlikud ja hoolimatud, ei vasta tõele. (Cnaan, Gelles, Sinha 2003)

Loodetakse ka, et kuigi paljud noored lahkuvad kogudustest, tulevad nad ise ja toovad oma lapsed hiljem tagasi religiooni juurde. John P. Bowen (2010) arvab, et noored inimesed, kes kasvavad üles koguduses, pakuvad suurt potentsiaali kristlusele tulevikus. Siiski, see potentsiaal jääb sageli täitmata, sest noored lahkuvad: mõned loobuvad kristlusest üldse, mõned lahkuvad kirikust, kuid õnneks on ka neid, kes jäävad kindlaks usule ja kirikule. Mõned noored pöörduvad mõni aeg hiljem kogudusse tagasi. (Bowen 2010)

Lifeway uuringu kohaselt lõpetas 2/3 protestantliku kiriku noortest regulaarselt kirikus käimise vanuses 18 - 22. Uuringus osalejad tõid peamiste põhjustena välja järgmised faktid: tahe kirikust pausi teha (27%), kirikuliikmete silmakirjalikkus või kohtumõistmine (26%), ülikooli astumine (kodust ära kolimine) (25%), ajanappus, kuigi tegelikult oleks tahtnud kirikus käia (22%), ei tundud enam sidet teiste inimestega kirikust (20%). (Florida Baptist Witness 2007)

Mõned sotsioloogid, kes on uurinud noorte maailmavaadet, eluviisi ja kristluse osa selles, väidavad, et tänapäeval otsivad nad eelkõige pragmaatilisi lahendusi konkreetsetele olukordadele ja neid ei huvita eksistentsiaalsed probleemid. Üha vähem vajatakse kristlust selleks, et oma kogemusi mõtestada.

Autori arvates siiski sellist üldistust teha ei saa, sest maailmavaade sõltub ühiskonnas kehtivatest põhiväärtustest ja kasvatuses. Veelgi enam, kõiki kogemusi ei saagi asetada kristlikku raamistikku. Samas, kui see on probleem, ei puuduta see ainult noori, ka täiskasvanud inimesel ei

ole tänapäeva edukultust väärtuseks pidavas maailmas aega maha istuda, süveneda eksistentsiaalsetele küsimustele.

Küsimus, millele püüavad vastust leida paljude maade kogudused on: kuidas leida strateegia, mis kaitseks noori ja noori täiskasvanuid kõrge riskiga käitumise eest ning mis hoiaks neid samal ajal koguduses?

Uurimused näitavad (Benso 2010), et noored kogu maailmas on vähem religioossed kui vanem generatsioon. Barna Group (2006) ja Lifeway Research (2009) on tõmmanud laialdase meedia tähelepanu faktile, et üle 2/3 kirikuskäijatest noortest lahkuvad vanuses 18 - 22.

Kuigi eksperdid leiavad, et noorte lahkumises kogudusest pole midagi uut seoses kodust lahkumisega, on mõned kirikuliidrid kriitilisemad ja nõuavad, et kirikuõpetajad peaksid koguduses kriitiliselt hindama oma töö filosoofiat ja meetodeid. (Benson 2010)

John D. Duncan toob noorte kirikust lahkumise põhjuseks järgmised asjaolud:

1. Kehv juhtimine.
2. Erinevad juhtimisstiilid kogudustes.
3. Erinevad noorteprogrammid tõmbavad noorte tähelepanu.
4. Noorte illusioonid purunevad.
5. Isiklikud läbielamised ja probleemid.
6. Kogudus paisub liiga suureks. (Duncan 2005)

Jerry Jacques järjestab põhjused alljärgnevalt:

1. Ei ole enam huvitatud – noored eelistavad elustiili, mida mitteusklikud inimesed elavad.
2. Rahulolematus koguduse tööga.
3. Noored teevad vigu, halb reputatsioon koguduses tekitab mõne liikme tõrjuvat suhtumist.

4. Nad janunevad suhete järele, elu koguduses on neile kui elu mikroskoobi all. (Jacques 2010)

Jane Dennis väidab, et kirik ei saa võistelda lugematute meelelahutusvõimalustega, mida noored tänapäeval omavad. Seepärast peab koguduse tegevus pakkuma osavõtjatele tõelist tähendust, vaimutoitu ja selget arusaamist jumala armu mõjust nende elule. Noored jäävad kirikusse, kui leeri nähakse kui ühte osa tervest elukestvast pühendumusest. See võimaldab pakkuda sisukat tööd koos täiskasvanutest mentoritega, kes mõistaksid noorte motivatsioone ning probleeme, aitaksid arendada täiskasvanute ja noorte vahelist usaldust ja suhteid. Koguduse õpetaja ülesanne on tegeleda kogu perekonnaga. (Dennis 2010)

1.3. Olukord Eestis ja Tartu Kristlikus Risttee koguduses

Usuelu kirikus hakkas uuesti ärkama peale NSV Liidu lagunemist 20. sajandi viimasel kümnendil. 1990. aastate algus tõi kirikutesse palju rahvast, kuid sageli oli põhjuseks mitte usk, vaid majanduslikud kaalutlused, sest põhiline humanitaarabi nii toidu kui riiete näol tuli läbi kirikute. Sel ajal loodi ka lastele pühapäevakoolid, kus muu tegevuse kõrval tutvustati lastele ka piiblitlugusid.

Õpetajate Konverents võttis 2004. aastal pöördumise presidendi, Riigikogu, valitsuse ja rahva poole: „Õpetajate Konverents toetab kõigi poliitikute püüdlusi, kes taotleavad kristluse osa nimetamist euroopalike väärtuste kujunemisel Euroopa Liidu põhiseadusliku leppe preambulas”. (Neitsov 2004)

Haridusministeeriumi ametnik Aare Vilu toonitas, et tuleb määratleda eesmärgid, mida lastetööga saavutada tahetakse, ning vajalikud meetodid. Teiselt poolt tuleb teadvustada enda identiteet ja roll, ehk kas kiriklik laste- ja noortetöö leiab aset nišis või ühiskonnas. (Neitsov 2004)

Juulis 2007 tunnistas mainekas Hudsoni Instituudi Religioonivabaduse Keskus Eesti koos Ameerika Ühendriikide, Iirimaa ja Ungariga üheks suurima usuvabadusega riigiks maailmas. Eesti ühiskond on religiooni suhtes salliv seni, kuni religioon jääb iga inimese sügavamaks veendumuseks ning püsib koduseinte vahel. Sellist hoiakut puudutavad üldhariduskoolides religiooniõpetust puudutavad debatil. (Ringvee 2007)

2010. aasta jaanuaris vabariigi valitsuse kinnitatud põhikooli ja gümnaasiumi uues õppekavas on valikainena sees usundiõpetus, mille läbivaks teemaks on väärtused ja kõlblus, ja mida õpetatakse riiklikus õppekavas toodud ainekava järgi. Usuõpetuse kaudu soovitakse toetada noorte inimeste arengut kiiresti muutuvast maailmas, kus ei saa kaasa anda valmis käitumisretsepte, küll aga saab õpetada enda heaolu edendavaid valikuid tegema. (Pärnamets ja Parts 2010)

Kuigi Eestit peetakse usulistest küsimustest passiivseks maaks, on viimasel kahel aastakümnel ka siin riigis hoogustunud koguduste töö. Teoloog Lea Altnurme, kes on analüüsinud Eesti koolinoorte jumalapilti, leiab, et erinevast lähiminevikust hoolimata sarnaneb see muu läänemaailmaga. XXI sajandi alguse usk on oma olemuselt stiihiline, kogemuslik, pragmaatiline ning müstiliste sugemetega. Kõrgem vägi, kuidas teda ka kujutletakse, on pehme ja leebe, ei esita inimesele nõudeid. (Paul 1999)

Ringo Ringvee arvates on religioonil paljude eestlaste jaoks igapäevaelus pigem marginaalne roll. Kuigi registreeritud ühendusi on üle 500, ei ole ametlikus statistikas seoses raskete aegade ühenduste plahvatuslikku tõusu märgata. Ta rõhutab, et kuna eri religioonid ei eksisteeri enam isolatsioonis, peaks religiooniõpetuse tund andma õpilasele arusaama sellest, kui erinevad maailmanägemused on võimalikud. (Ringvee 2009)

Koguduste mure lahkuvate noorte pärast on põhjendatud ning probleem on globaalne. Kiiresti arenev teadus ja tehnika, võimaluste ja ahvatluste kasv nõuab teatud oskusi ja elukogemust, et

õigeid valikuid teha ja oma eluga hakkama saada. Majanduskriisid, tööpuudus ja rahvusvaheline migratsioon mõjutab otseselt laste ja noorte stressitaset. Järjest suureneb infoväli ja erinevad võimalused panevad noortele suuri nõudmisi. Mis aga peamine – väärtushinnangute muutus ühiskonnas on jätnud lapsed ja noored üksi.

Tartu Kristlik Risttee kogudus on tegelenud noorsootööga juba ammu enne koguduse loomist aastal 2006. Varem MTÜ *Going Up* nime all tegutsenud noorteühendus on tuntud Tartu linnas oma ürituste *Going Upi'de* korraldamisega. Salemi kogudusest alguse saanud noortetöö laienes 2006. aastaks nii suureks, et tekkis vajadus luua uus kogudus ja selle raames ka noortekeskus. Aastate jooksul kogudusega liitunud noorte seas on mitmeid inimesi, kes praeguseks on kogudusest lahkunud. Tegutsemisaastate jooksul on noorte jaoks loodud erinevaid keskkondi, mis baseeruvad just nende endi vajadustel ja soovidel. Nüüdseks on läbi proovitud mitmeid erinevaid meetmeid ja kestma on jäänud kõige lihtsam ja põhilisem vahend: suhe noortega üks-ühele või väikegrupis. Mitmed noored, kes on kirikust lahkunud, on kadunud ka suhtlusringkonnast. Teema valikul osutus tähtsaks kogemus Tartu Kristliku Risttee koguduse noortetööl. Olemasolevate probleemide mõistmiseks ja koguduse noortetöö parandamise eesmärgil on antud uurimustöö teemaks võetud kogudusest lahkunud noorte suhe religiooniga siis ja praegu ning nende kogudusest lahkumise põhjused

Eesmärgi saavutamiseks püstitatud järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas hindasid noored usu osatähtsust oma elus kogudusega liitudes?
2. Millist rolli omas kogudus noorte elus?
3. Millised on kogudusest lahkumise põhjused noore enda hinnangul?

II UURIMUSE KIRJELDUS

2.1. Metoodika kirjeldus

Uurimustöö meetodiks on kvalitatiivne uurimismeetod, andmeid kogus autor intervjuude, täpsemalt poolstruktureeritud intervjuude abil. Autor valis selle intervjuude tüübi, sest selle intervjuu raames on küsitluskava planeeritud küll teemade kaupa, kuid küsimuste sõnastus ja järgnevus on vaba, samas said intervjuueeritavad lisada ka enda jaoks olulisi teemasid.

See muudab vastamise lihtsamaks ja informatsioon võib olla laiahaardelisem, kui teiste intervjuude või uurimusmeetoditega oleks võimalik saavutada. Samas on poolstruktureeritud intervjuu piisavalt paindlik ja võimaldab ka süstemaatilist analüüsi, kuna teema võtmeküsimused on samad. (Laherand 2008)

Noortega viidi läbi intervjuu, milles nad peegeldasid isiklikke või vahendatud kogemusi ja hoiakuid uuritava teema suhtes.

2.2. Valimi kirjeldus

Uuringu valimi moodustavad viis Tartu Kristliku Risttee koguduse noort vanuses 16 - 22. Uuringu valimi moodustamisel toetus töö autor noorsootöö seadusele, mille järgi noor on 7 - 26aastane (Noorsootöö seadus 2010, § 3). Tartu Kristliku Risttee koguduse tööst ja ettevõtmistest on aastate jooksul osa võtnud ja sealt ka lahkunud palju noori. Antud hetkel on koguduses umbes 40 noort, kellest 26 on kogudusse ristitud. Aastas liitub kogudusega umbes 7 uut noort. Koguduse töös osalemine ei tähenda alati usuliste veendumuste olemasolu. Paljud noored osalevad koguduse töös huvitavate ürituste pärast või tulevad kaasa oma sõpradega. Autorit huvitasid ainult need noored, kes olid usuga seotud sügavamalt. Johtuvalt eelnenust kehtestas töö autor valimiseks järgmised kriteeriumid:

- noored, kes olid vanuses 7 - 26 aastat;
- olid kogudusse ristitud;
- olid vähemalt aasta jooksul koguduses aktiivselt tegevad;
- olid kogudusest lahkunud.

Sellistele kriteeriumitele vastas viis noort.

Järgnevas tabelis (Tabel nr 1) on ära toodud respondentide kirjeldus. Tabelis on esitatud intervjuu koodid ehk intervjuueeritavate pseudonimed, mida kasutati analüüsi osas intervjuu väljavõtete juures.

Nimi	Vanus	Sugu	Haridus	Hetkel käsil	Töö	Elukoht	Suhteseis	Kogudusega liitus
N1	19.a.	Naine	põhiharidus	Kolledž	Ei	London, Inglismaa	vallaline	10. juuni 2007
N2	20.a.	Naine	keskharidus	Ülikool	Jah	Tartu, Eesti	suhtes	8. juuni 2008
N3	16.a.	Naine	põhiharidus	10. klass	Ei	Tartu, Eesti	vallaline	10. juuni 2007
N4	16.a.	Naine	algharidus	9. klass	Ei	Tartu, Eesti	vallaline	8. juuni 2008
N5	22.a.	Naine	keskharidus	Ülikool	Jah	Tartu, Eesti	suhtes	23. veebruar 2007

Tabel nr 1 Valimi kirjeldus

Valimi moodustavad noored naised, kelle vanus on 16 - 22 aastat. Kolm nendest õpib kolledžis või ülikoolis, üks noor lõpetab põhikooli ja üks küsitletu õpib hetkel gümnaasiumis, 10. klassis. Kaks noort naist on antud momendil suhtes ja kolm on vallalised. Kogudusega liitumine toimus aastatel 2007 - 2008. Valimi moodustasid ainult naised, sest kogudusse ristitud noormeeste arv on üldse väike ning antud momendil ei olnud keegi nendest lahkunud.

2.3. Kasutatud andmekogumis- ja analüüsimeetodid

Andmekogumismeetodiks on kasutatud individuaalseid süvaintervjuusid ning andmete analüüsimisel temaatilist analüüsi. Eesmärgiks oli jõuda vastaja mõtete ja tunnete sügavamale, “autentsele” tasandile.

Uurimustöö eesmärkide saavutamiseks viidi läbi viis süvaintervjuud. Intervjuudele eelnes teavitamisperiood, kus intervjuueeritavatele tutvustati üldisemalt uurimustöö pealkirja ja leiti sobiv aeg kokkusaamiseks. Samuti küsiti nõusolekut intervjuu lindistamiseks. Kõik respondendid olid intervjuu lindistamisega nõus. Intervjuud toimusid näost-näku või Skype'i vahendusel. Andmed salvestati diktofoniga ja hiljem transkribeeriti. Intervjuu raames püüti luua noortele meeldiv keskkond ja õhkkond. Intervjuu läbiviimisel võeti arvesse ka intervjuueeritava avatust, tema žeste ja kehakeelt. Intervjuude pikkus oli 45 - 65 minutit.

Andmetötluseks koguti kokku transkribeeritud intervjuud ja dokumenteeritud vaatlustulemused.

Antud lõputöö jaoks läbi viidud intervjuude tulemuste analüüs tugineb viiele süvaintervjuu transkriptsioonile. Kasutatud intervjuud on salvestatud diktofoniga, mistõttu intervjuueeritavad on võib-olla ennast väljendanud enam reserveerituna, kui nad oleksid seda teinud tavalises vestluses. Reeglina õnnestus intervjuude käigus luua sundimatu õhkkond, sest intervjuueerija oli antud noortega varem kokku puutunud seoses tööga koguduses ning kuulub samasse põlvkonda.

Vastuste kodeerimisel on aluseks võetud uurimusküsimused ja intervjuu kava. Tulemused esitatakse intervjuude tsitaatide kaudu, kus intervjuueeritavad on nummerdatud intervjuude toimumise järjekorras. Intervjuude analüüsis on lähtutud intervjuu kava struktuurist ning tsitaatide lõpus on välja toodud intervjuueeritava number.

III TULEMUSED JA ANALÜÜS

3.1. Noorte perekondlik taust ja kogudusega liitumise põhjused

Küsimuste esimese bloki eesmärgiks oli välja selgitada noorte perekondlik taust ja see, kuidas nad kirikuringkonda sattusid. Perekondliku tausta uurides selgus, et kolmel intervjueeritaval viiest oli peres üks kasuvanem, üks noor kasvas ühe vanemaga peres ja ühel intervjueeritaval oli traditsiooniline peremudel, tema oli peres ka ainuke laps. Kõigil teistel noortel oli vähemalt üks õde või vend.

Nelja intervjueeritava vanemad ei ole olnud otseselt seotud usuga, see tähendab, et nad ei kuulu kogudustesse ja ei käi aktiivselt kirikus. Seevastu eelmine põlvkond, nende vanavanemad on olnud kirikuga palju tihedamalt seotud, noorte arusaamise järgi käisid nad omal ajal kirikus ja leeris. Ühe noore (N1) vanaisa oli luteri pastor, kusjuures ema töötas kiriku naiste ja laste varjupaigas.

“Tegelikult ma olen nagu väikesest peale olnud sellega seotud, sest mu vanaisa on luteri pastor. Ja siis, kui ma väiksem olin, siis mu ema töötas ühes kristlikus naiste ja laste varjupaigas, ta oli seal juhataja ja siis selle kaudu me käisime praktiliselt igal pühapäeval kirikus ja sealt ma arvan, et ma sain sellega nagu rohkem tuttavaks.” (N1)

Seega oli see noor juba väikesest lapsest peale kiriku ja selle tegemistega tuttav ja seotud. Tema on ka koos emaga luteri kirikus ristitud. Siiski oli intervjueeritava arusaamise järgi pigem tegemist ühe toiminguga, mida tuli antud olukorras ära teha, kui inimese enda vajadusega ja sügava usuga.

Uurimusest selgub, et kui vanavanematel oli kokkupuude usuga küllaltki lähedane, siis järgmine põlvkond on mingil määral ja mingil eluhetkel usuga kokku puutunud seoses

peretraditsioonidega, kuid otsene side on katkenud ning lähedaste pereliikmete seas kristlasi ei ole. Eesti kontekstis on see mõisteta – 50 aastat nõukogude võimu andis usu- ja peretraditsioonidele uue suuna. Ametlikult oli kirik ühiskonnast lahutatud ning usk jumalasse tuli asendada usuga kommunistlikkusse parteisse, vähemalt ametlikult. Ka käesoleva valimi puhul võisid nende noorte vanemate sidemed jumalaga olla lähedasemad, kui seda tunnistati, sest usk, kirik ja nendega sellega seotud toimingud olid tabuteema ja seega hoiti lapsed sellest saladusest eemal.

Antud valimi juures oli vanemate toetus laste valikule erinev. Kui kolme noore vanemad aktsepteerisid noorte valikut või mingil määral isegi toetasid seda, siis kahe noore puhul oli vastuseis väga tugev.

Kui võrrelda antud uurimust USA-s ja Euroopas toimunud uurimustega, tuleb märkida, et kui meie ühiskonnas on vanemad laste valikutele usuküsimustes pigem kriitilised, ükskõiksed või jäigalt negatiivsed, siis Euroopas ja eriti USA-s on vanemad selles küsimuses pigem toetavad. Nendes riikides, eriti kristlikes perekondades loodavad vanemad usu ja kiriku abiga aidata noortel eemale hoida kahjulikest ja enesehävituslikest ahvatlustest ning harjumustest. (Bowen 2010)

Kui perekondlik taust oli viiel noorel peaaegu sama, siis kirikuringkonda sattumine on kõigil erinev. Ühe intervjuueeritava liitumine kirikukogukonnaga oli asjade loomulik käik: vanavanemate ja vanemate eeskujul passiivne osavõtt usuelust viis aktiivse tegevuseni noortekoguduses. Intervjuueeritav tunnistab, et ühinemine kogudusega toimus pigem huvipakkuva ühistegevuse tõttu (*English Camp*), mitte sisemise vajaduse järgi.

“Ma ei tea, ma ei oskagi öelda, et võib-olla lihtsalt see ühtekuuluvustunne või selline. Sest ma nägin, kui kõik terve see Risttee rahvas korraldas seda English Campi, noh siis oli see nagu Salemis veel, et kõik olid nagu, noh, mega sõbralikud ja hullult hästi said üksteisega läbi ja

ühtekuuluvus-tunne oli seal hästi suur. Ma arvan, et see hakkas sellest, et ma tahtsin ka lihtsalt olla osa sellest.” (N1)

Ka teine intervjuueeritav, kes lapsena puutus kokku usuga pühapäevakooli tõttu, ei tundnud oma sisimas huvi ja vajadust usu järele.

“Nad olid hullult lahedad. Siis...ma sain English Campides olla ja hullult äge tundus Ristteel just sellise lõbususe ja nalja ja palju vabama suhtumise poolest. Kolgata oli veits konservatiivsem. See oli siis, kui ma olin 10. klassis, see oli siis umbes 4 - 5 aastat tagasi.” (N5)

Kahe järgmise noore sattumine kogudusse oli juhuslik, sõprade ja juhuslike ürituste kaudu.

Ühe intervjuueeritava, kelle vanemad jätsid ta 14-aastasena üksi haige vanaisaga Eestisse ja ise kolisid Soome, esimene kokkupuude usuga oli kohtumine koguduse bändiga koolis.

“Mõtlesin, et oo, et see on nii lahe bänd, et nad teevad neid laule järgi ja siis seal kutsutigi mind noortekale. Ja siis seal sain päästetud ja ristitud ja siis kirikusse. Siis, kui ma sinna noortekale tuln, kui ma nüüd mõtlen nagu selle peale, siis ma tahtsin kristlaseks saada, sest ma tahtsin olla sama õnnelik, kui olid need teised inimesed, kes seal noortekal olid ja sama rõõmsad ja sõbralikud.” (N4)

Teine noor sattus kogudusse sõbranna kaudu.

“... kui me esimest korda käisime ja seal laulsime ja ma nägin, mida seal tehakse, siis võib-olla see pakkus mulle mingisugust lohutust ... või ma leidsin seal seda seltskonda või nagu, ma ei tea jah...Võib-olla isa kaotuse pärast ma tahtsin seal rohkem käia või, no ma ei oska niimoodi öelda.. Ma ise seda küll endale ei teadvustanud sel hetkel, aga kui ma praegu mõtlesin, siis ma võisin teda küll mingil määral võtta kui usaldusisikut.” (N3)

Ainult üks intervjuueeritav tunnistas, et tal tekkis huvi usu vastu tänu kristlasest õpetajale koolis ja

ta näitas ise initsiatiivi kogudusega ühinemisel.

"...siis millegipärast hakkas mind see huvitama. Ja siis ma hakkasin netis rääkima ühe inimesega, no täiesti suvaliselt, ma ei teadnud üldse, kes ta on jne ... siis me rääkisime hästi kaua ja tema andis mulle siis Peebu kontaktandmed (Peab silmas Peep Saar, Risttee koguduse pastorit). Ja siis ma vist saatsin Peebule kirja ja Peep kutsus mu Ristteele ja nii see kõik läks. Ja siis, noh, mulle meeldis, kuna kõik olid hästi sõbralikud ja toredad, ja palju uut kindlasti ja see tunne ka, et sul on koht, kuhu kuuluda." (N2)

"... Ma tundsin hästi tugevalt, et miski on nagu puudu. Nagu täiesti tühi tunne ja ma ei leidnud seda mitte kuskilt, et mis asi see siis puudu on. ... aga mingi selline tühi tunne oli või ma ei teagi, jah...selline veider."(N2)

Kokkuvõtteks saab öelda, et antud valimi juures 80% noortest ühines kogudusega juhuslikult, ilma et oleks teadvustanud ja seostanud seda usu ja jumalaga. Põhjuseks oli pigem soov kuuluda kuhugi, lõbus ja sõbralik seltskond ning koguduse organiseeritud kasulikud ja huvitavad üritused.

Küsimuse peale "Kas tundsite mingil hetkel, et teil on usku vaja?", vastasid need, kes olid lapsena usuga kokku puutunud, eitavalt. Samas need, kes puutusid usuga esimest korda kokku alles teismelisena, vastasid jaatavalt, tuues välja erinevad põhjused: tühi tunne, lohutuse otsimine, õnnetunde otsimine, usalduse defitsiit igapäevaelus jne.

"Ma tahtsin kristlaseks saada, kuna tahtsin olla sama õnnelik kui olid need teised inimesed, kes seal noortekal olid, sama rõõmsad ja sõbralikud."(N4)

Kirikusse sattumine sõprade kaudu isikliku suhte põhjal on Risttee koguduse üks noortetöö suurimaid panuseid. Aastate jooksul on noorteürituselt kirikusse jõudnud just need, kelle on tugevad sõprussuhted juba kirikus käivate noortega. Nendest, kellel neid suhteid ei ole, jõuab kirikusse/jumalateenistusele väga väike protsent.

Kui noortelt intervjuu käigus nende otsuste kohta küsiti, siis kõik, kes sellele küsimusele vastasid, olid ühel nõul, et usu juurde tulemine muutis nende otsuseid paremuse poole. Üks intervjuueeritav väitis, et usu juurde tulles muutusid tema prioriteedid ja samas muutis usk ka tema käitumist. Tavapärased peod, kuhu tema klassiõed-vennad läksid, tema ellu enam ei kuulunud ja ta ei tundnud nendest ka puudust. Teine intervjuueeritav selgitas, et usk aitas tal kontrollida tema eale vastavat käitumist. Usutletavast jäi mulje, et ta oli rahul, et sai õigeid otsuseid teha ja seadusekuulekas olla. Ka kolmas vastaja arvas, et see aitas tal teha tarku otsuseid, aga tema alatoonis oli veidi kahetsust, justkui ta oleks tahtnud rohkem endast anda: oleks pidanud ennast sundima, et järgida paremini kristlikke reegleid.

Uurimustöö raames küsiti intervjuuväliselt noortelt ka nende arvamust usu osatähtsuse kohta noorte elus üldse. Üldiselt arvati, et noortel oleks vaja usku, kuid sellega kokkupuuteid neil väga ei ole. Üks vastajaist selgitas, et maal elades oli usk tabuteema, kuna keegi ei tegelenud sellega ja kirik tundus kõigi jaoks väga kauge. Kirikus ei käidud isegi pühade ajal. Kuna väga vähestes koolides on usu- või religiooniõpetuse tunnid, on üsna loogiline, et noorte kokkupuude usuga teismelise eas on üsna ebatõenäoline. Pigem õpitakse tundma kõiki muid eluvaldkondi, mis neile võib-olla rohkem huvi pakuvad.

Küsimustebloki eesmärgiks oli ka välja selgitada, miks intervjuueeritavad just Risttee kogudusse tulid, millised olid nende muljed ja mida tähendas nende jaoks ristimine.

Huvitav aspekt oli see, et kõik intervjuueeritavad ristiti või õnnistati Tartu Risttee kogudusse 2007/2008. aastal. Nende vanused varieerusid 13 - 18 aasta vahel. Intervjuueeritavad N3 ja N4, kes sattusid kirikusse sõprade kaudu, olid mõlemad alles põhikoolis, kui neid ristiti/kogudusega liideti (N3-13.a ja N4-14.a). Ülejäänud kolm noort, kes kogudusega liitusid ja seal ristiti, olid juba keskkoolis. Just need noored tunnistasid, et olid ise usust huvitatud või tundus see nende

jaoks lihtsalt üks õige asi. (N3, N5)

Kõik intervjuueeritavad kasutasid Risttee koguduse inimeste kirjeldamisel vähemalt ühte järgnevatest omadustest: lõbusad, rõõmsad, sõbralikud. Kolm intervjuueeritavat viiest märkisid, et neile meeldis see, et inimesed olid suhtlemises vabad. Üks intervjuueeritav (N1) rõhutas, et seda kogudust iseloomustas eriline ühtekuuluvustunne. See aspekt oli tema jaoks koguduse juures väga oluline, sest ta kasutas seda sõna intervjuu jooksul päris mitmeid kordi. Teine noor (N4) võrdles kogudust kui oma teist perekonda.

“Perekond - nõ meie kiriku inimesed, kes olid mulle nagu perekond, eriti siis, kui mul kodus oli kõik mega-mega sassis. Küll ei olnud suhted emad ja kasuisaga head ja siis nad läksid kõik minema ja need inimesed, kes kirikus olid, et ma tundsin, et ma olin ikkagi oma perekonnaga, kuigi mu päris perekond - veresugulased - olid minema läinud. Et siis teised, kirikuinimesed olid ikka minu jaoks olemas.” (N4)

Üks vastajatest (N5), kes oli olnud varem teise kogudusega seotud, väitis, et Risttee kogudus oli vabameelsem, mitte nii konservatiivne kui tema eelmine kogudus. Samas oli tema ainuke, kes tundis, et kogu see lõbusus, vabam suhtumine oli veidi võlts.

Kui perede puhul oli suhtumine noorte liitumisele kogudusega suuresti toetav – kolm perekonda ikkagi toetasid oma lapsi ja kaks perekonda olid vastu, siis sõprade reaktsioon oli üheselt negatiivne.

Enamik vastajaid tegelikult ei julgenud oma valikut avalikustada, sellest räägiti esialgu ainult lähedaste sõpradega. Sellised uudised kipuvad aga levima ja sel juhul oli sõprade ja tuttavate suhtumine negatiivne: kritiseeriv, mõnitav või haletsev. Stereotüüpne reageering: täitsa hulluks läinud, talle on ajupesu tehtud, millele järgnesid solvavad naljad, mõnitamine.

Ühe noore puhul (N5) ei häirinud tema sõpru see, et ta kirikus käis, ja enamuse ta sõpru ei olnud ka sellest teadlikud. Teise noore (N4) jaoks mõjus koguduses käimine tema suhtele ühe sõbrannaga üsna rängalt, nende suhtlemine katkes mõneks ajaks. Kolmas noor (N2) eemaldus ise oma sõpradest, tõmbus rohkem endasse ning tegeles muude asjadega. Paljud noored pidid tunnistama, et nad ise ka eemaldusid oma koolis käivatest sõpradest ja ka koolivälistest sõpradest, kuna veetsid üsna palju aega oma uute sõpradega kogudusest.

“...tundub küll, kui ma praegu sellele mõtlen, et mida rohkem ma hakkasin Ristteel kirikus käima, seda rohkem ma hakkasin hoiduma Risttee inimeste poole ja siis läksin eemale enda vanadest sõpradest.” (N1)

Intervjuu raames küsiti noortelt, kas neil on meelde jäänud mõningaid meeldivaid või ebameeldivaid kogemusi seoses Risttee kogudusega. Kõik noored mainisid positiivseid kogemusi ja mõnel intervjuueeritaval ei meenunud ühtegi negatiivset kogemust. Samas kommenteeris üks noor seda küsimust väga omapärase lausega: “...ikkagi tundub nii, et halvad asjad, isegi kui neid on vähem, tunduvad üle kaaluvat häid asju, mida on isegi rohkem.” (N1)

Seda kommentaari võib mõista mitmeti: ühelt poolt, üks halb kogemus võib muuta ülejäänud positiivse kogemuse negatiivseks. Selle tulemuseks võis olla ka kogudusest eemaldumine, sest usaldus oli kadunud. Teisalt, noore enda lootused kogudusele võisid olla liiga suured, ta lootis leida vastuseid ja lahendusi kõikidele oma probleemidele, kuid iseenda osa selles otsingus jäi väheseks.

Põhilised positiivsed hinnangud, mida noored mainisid, olid järgmised: kõik said omavahel hästi läbi, inimesed olid sõbralikud, koos olla oli lõbus, sai jagada teistega oma muresid ja rõõme, võisid olla sina ise, oldi alati oodatud, inimesed olid sinu jaoks olemas. Ühe noore (N1) jaoks oli väga oluline ühtekuuluvustunne, tema ei osanudki ühtegi negatiivset aspekti nimetada. Samas ta mõistis, et tema väljaspool kogudust olevad sõbrad nägid ainult negatiivseid aspekte, kuid tema

sõnul see ei mõjutanud tema enda hinnangut.

Negatiivsete kogemustena tõid kaks noort (N3 ja N4) välja koolikaaslaste narrimise. Mõlemad noored kuuluvad grupi noorimate vastajate hulka, kes tulid usule 13 - 14aastaselt. Võrreldes veidi nooremaid ja vanemaid vastajaid selgub, et vanemad noored koolikaaslaste kiusamist eriti palju ei kogenud, see neid väga palju ei mõjutanud (N2).

Kahe noorema intervjuueeritava negatiivne kogemus puudutas ka kogudusesiseseid suhteid. Ühel juhul oli tegemist nooremate ja vanemate koguduseliikmete suhtlusprobleemidega.

"...siis mind võib-olla natuke häiris see, et seal olid veidi vanemad inimesed. See oligi võib-olla see, mis hästi natuke häiris. Et ma võin küll olla väga hea sõber nende vanemate inimestega, aga siiski ma tahaks endale nagu omavanuseid, keda seal ei olnud eriti palju." (N4)

Teisel juhul oli tegemist kogudust külastanud inimestega Texasest, kes tundusid intervjuueeritavale liiga kriitilised:

"...Lihtsalt mõned kommentaarid, mis tekitavad sellise tunde, et nad on hästi hukkamõistvad. ...Ja siis veel, et kui ma ütlesin mõnele inimesele, et ma hakkan usu juurest eemalduma, siis seesama inimene ütles, et kui me järgmisel korral mõlemad Eestis oleme, et siis istume maha ja ta üritab mu meelt hakata muutma. Minu arust ei ole usk selline asi, kus tuleks inimese meelt hakata muutma. See kas on seal või ei ole. Sellised iseenesest väiksed asjad, aga kui nad kogunevad kokku, siis nad saavad järsku üheks suureks asjaks." (N1)

Uurimustöö üks põhiküsimusi oli ristimise kohta. Üllataval kombel vastasid kõik neli, kes Risttee kogudusse ristiti (v.a N5, kes kogudusse lihtsalt õnnistati), et praegusel hetkel tunnevad nad, et tegid selle valiku kas liiga kiiresti või ei olnud seda otsust piisavalt läbi mõelnud.

Esimene intervjuueeritav (N1) tunnistab, et tagantjärele mõeldes ta pole kindel, kas oleks pidanud ennast ristida laskma. Ta tunneb, et mingil määral oli see ka koguduse poolt oodatud protseduur. Tema enda ootused ristimise puhul oli ootus või lootus, et selle läbi ta leiab tõelise usu, et tema sisemine usk tärkab/kasvab.

“...tol hetkel ma ei tundnud ennast kristlasena. Aga ma arvan, et ma tegin selle ristimise läbi sellepärast, et ma lootsin kuidagi, et võib-olla kui ma selle läbi teen, et siis äkki nagu midagi muutub. Et siis äkki tuleb mingisugune nägemus või mis iganes asi ja siis ma täiesti 110%, usun sellesse ja olen täiesti muutunud ja selline. Ma arvan, et see oli jah pigem sellel eesmärgil.” (N1)

Teine intervjuueeritav (N2) oli kõigist vastajatest kõige entusiastlikum ja mõtestas oma otsust hoopis sügavamalt. Kogudusekoolis osaledes tundis ta, et ristimine on lihtsalt vajalik, justkui ilma selleta ei oleks ta samaväärne teiste usklikega. Küsimusele väljastpoolt tuleva surve kohta vastas ta eitavalt, ainuke surve, mida ta tundis, tuli tema enda seest. Ta ise tundis, et seda oli vaja teha. Samas, nagu teisedki noored, vastas ka tema, et tagasi vaadates oleks võib-olla pidanud selle üle veidi rohkem mõtlema.

“...iga kord üha enam tundus mulle, et mul on seda lihtsalt vaja. Et ma ei saa elada ilma selleta või, noh, ma pean selle kindlasti läbi käima. Et muidu mul ei ole nagu seda õiget tunnet. Või ma ei oleks nagu päris inimene Ristteel üldse. Ja samas, kui ma pärast mõtlesin selle peale, kui ma olin juba ära ristitud, siis mulle tundus, et võib-olla ma oleks pidanud veidi kauem selle üle mõtlema vms. Et äkki juhtus kõik liiga vara. Samas, nüüd ma olen aru saanud, et sellisel asjal ei ole mingit aega, et kas alguses või kui oled juba 10 aastat käinud Ristteel. Lihtsalt seda oli kuidagi vaja.” (N2)

Kolmanda intervjuueeritava (N3) jaoks oli ristimine tema usu ametlikustamine. Ka tema tundis tagantjärele mõeldes, et otsus tuli võib-olla veidi rutakalt ja entusiastlikult, samas vales otsuseks ta seda ei pea.

“Ma ei pea seda üldse vales otsuseks, aga ma arvan, et ma ei oleks pidanud ennast nii

ruttu ristida laskma, sest ma olin nii entusiastlik ja täiesti kindel, et nüüd ma olen õige otsuse teinud. Võib-olla ma oleksin pidanud seda rohkem kaaluma. Ma mõtlesin sel hetkel rohkem seda, et nüüd ma kinnistan seda rohkem, teen selle ametlikuks.” (N3)

Neljas vastaja (N4) tunnistab ausalt, et oli eas, kus tahtis väga teiste moodi olla ja tegi ka oma otsuse selle põhjal, et teised lasid ennast ristida.

“...kui ma kuulsin sellest ristimisest, siis ma arvasin, et ok, kui ma tahan kristlane olla, siis ma pean ka ennast ristida laskma, ja ma isegi ei teadnud, mida see tähendab ja ma tegin seda teiste järgi. Kuulsin, et kristlased peavad laskma ennast ristida, et ok ma lasen ka siis” (N4)

Vastavalt eelnenule võib järeldada, et enamus noori sellest valimist valis Risttee koguduse juhuse tahtel, kuid siiski ka mingist sisemisest vajadusest kuhugi kuuluda ja selle kogukonna tegevustes osaleda.

Kuigi noored ise olid oma valikuga esialgu väga rahul, võisid nende edasised valikuid mõjutada mitte niivõrd pere kui sõprade suhtumine. Kuna selles eas on oma eakaaslaste väärtushinnangud ja suhtumised esmatähtsad, tuleb sellega vahel rohkem arvestada kui iseenda vajadustega.

Üheks põhjuseks on kindlasti ka ühiskonnas valitsevad väärtushinnangud: edukultus, edu pandiks on tugevus, enesekindlus, isegi hoolimatus. Nõrgad, kes vajavad tuge väljastpoolt iseennast ja oma sõpruskonda, on luuserid ja ei vääri austust ning mõistmist.

Mis puutub ristimisse, siis kõik intervjueeritavad tõdesid, et otsus oli tehtud kiirustades. See oli protseduur, mida kogudusse kuulumine eeldas, ja kui seda tegid tema kaaslased, miks mitte kaasa teha. Mõned intervjueeritavad lootsid salaja mingit imet, nägemust, mis muudaks nende argimõtlemist ja teeks valikute tegemise lihtsamaks.

3.2. Tartu Kristliku Risttee Kogudusest lahkumise põhjused

Küsimuste viimase bloki eesmärgiks oli välja selgitada, miks intervjueeritavad kogudusest lahkusid ja milline on nende suhe usuga praegu.

Kõige sagedamini toodi lahkumise põhjuseks sõbrad ja seltskond. Kaks viiest intervjueeritavast vastasid, et olulisemaks põhjuseks said sõbrad väljaspool kirikut. Huvitav on see, et tegemist on nooremate koguduse liikmetega (usule tulles olid nad 13 - 14aastased). Mõlemal noorel olid ka välised mõjutajad, mis andsid tõuke uute sõprade otsimiseks. Ühe noore arvates sai ta kirikust lahkumise tõuke emalt, sest ema ei lubanud hilja väljas olla ning seega pidi ta jääma kõrvale paljudest noorteüritustest. Selle asemel hakkas ta kohtuma uute sõpradega, kelle väärtused olid hoopis teistsugused. Intervjueeritava sõnade kohaselt leidis ta ennast uute sõprade seltsis ebamugavas situatsioonis, mistõttu ta tundis end halvasti. Need olid sõbrad, kelle läheduses ta praegu enam olla ei tahaks.

“Ma arvan, et lõpliku otsuse tegi see sõprusseltskond. Tõuke ma sain emalt ja ülejäänud oli käegalöömine, ... Et ikkagi sõprade pärast.” (N3)

Teine vastaja (N4) tunnistas, et kool, muusikakool ja treeningud neelasid kogu vaba aja, koguduse üritustel osalemine jäi järjes harvemaks ning sellises situatsioonis tekkisid uued sõbrad, kellega aega veeta. Veelgi enam, tegevused uute sõpradega olid huvitavamad ja põnevamad, pakkusid uusi kogemusi ja teravaid elamusi.

“...Aga eelkõige inimeste pärast, kellega ma koos olin, et see mõjutas väga palju. Kui nemad ei uskunud, siis ma lihtsalt ühes seltskonnas olin ühtemoodi ja teises seltskonnas teistmoodi. Et siis ma pigem enda arust arvasin, et ok, et see seltskond, kes ei ole kristlased, et nemad on poole huvitavamad, et nendega saab palju rohkem selliseid teistmoodi nalju teha kui kristlastega.” (N4)

“Kindlasti on need mu koolivälised sõbrad ja need tegevused, mida me vahepeal teeme:

alkoholi tarvitamine, vesipiibu tegemine. Need kaks asja on kindlasti nagu need asjad, mis viivad nagu eemale.” (N4)

Ülejäänud kolme intervjuueeritava vastused olid kõik väga erinevad. Üks noor (N1) tundis, et tema usust kaugenemise põhjuseks oli kolimine ja keskkonna muutus. Tema püüdlused leida uues kohas samasugust kogudust jooksid tühja ja seetõttu ta eemaldus usulistest tõekspidamistest.

“... Põhimõtteliselt keeras (Inglismaale) kolimine mu elu selles mõttes pea peale - ikka täiesti teistsuguseks... ja selleks ajaks, kui ma Londonisse kolisin, oli see juba isiklik, minu iseenda veendumus, see ateismi valimine, mitte enam olukorrast olenev.” (N1)

Lisaks kolimisele võisid usust eemaldumise põhjused olla ka negatiivsed kogemused, mõnede kogudust külastanud kristlaste kriitiline ja hukkamõistev suhtumine noore inimese valikutesse.

Teise noore (N2) sõnul oli eemaldumise põhjusi mitu. Esiteks, nädalavahetused veetis ta maakodus ja osavõtt teenistustest jäi harvemaks. Teiseks, tema meeleheitlik püüd jõuda jumalani ja soov tunda jumalat enda kõrval, ei täitunud. Ta oli tulnud kogudusse ja teinud enda meelest kõik, et leida teed jumala juurde, kuid lõpuks oli ikka tühi tunne.

“..... ajapikku said aru, et appi, mul on jälle see tühi tunne. Et mis ma siis tegema pean? Et ma võin ju palvetada ja võin lugeda ja võin teha kõike, et mu usk oleks tugev, aga mul ei ole seda tunnet, et Jumal oleks mu lähedal ja et ma oleks kaitstud ja hoitud ja mis iganes. Ja, noh, see oli nagu sellel hetkel kõige olulisem minu jaoks, sest et sellepärast ma ju olingi üldse Ristteele tulnud, et mul oli see tunne. Ja siis järsku ei olnud seda.” (N2)

See, mille pärast ta kirikusse oli tulnud, ei andnud endast märku. Lõpuks kadus ka motivatsioon kirikus käia. Tekkisid uued huvid, mis tundusid huvitavamad.

Kõige konkreetsema põhjuse andis intervjueritav N5, kes lihtsalt pettus Jumalas. Samas oli ka tema oluliseks mõjutuseks keskkooli lõpetamine ja kõrgkooli astumine.

“Üks põhjus oli see, et ma olin nagu Jumalas pettunud, et kõik ei läinud üldse nii, nagu ma mõtlesin ja plaanisin...mul tulid Eesti keskmised eksamitulemused, aga ma tahtsin palju paremaid tulemusi. Ma olin hullult pettunud ja solvunud, et nagu miks ja mis mõttes.” (N5)

Kui intervjuu käigus noorelt küsiti, kas kogudus või seal olevad noored/noortehid oleksid saanud kuidagi toeks olla, siis nooremad intervjueritavad vastasid mõlemad jaatavalt, samas vanemad noored arvasid, et otsus oli ainult nende teha ja kogudus ei oleks saanud midagi muuta. Nooremad vastajad rõhutasid rääkimise, suunamise ja kokkusaamise olulisust.

“Ma arvan, et kuidagi ikka. Et rohkem kokku saada ja veel rohkem rääkida Jumalast ja usust üldse.” (N4)

“Ma arvan, et valiku aitamises oleks jah see ainuke variant olnud. Mitte sundimise minna või minu tahte keelamine, aga et just suunata nagu rohkem, et mis oleks õige või vale.” (N3)

Intervjuude käigus küsiti ka noortelt, kas nad muudaksid midagi koguduse juures ja selle töös, kui neil oleks see võimalus. Kõik, kes sellele küsimusele vastasid, leidsid, et nad ei muudaks midagi. Põhjused, miks nad nii vastasid, on erinevad: üks noortest (N4) usub, et kõik, mis oli, tuli talle kasuks. Tänu sellele ta vähemalt teab rohkem usust ja Jumalast. Teine noor (N5) nii positiivne ei olnud, tema ei muudaks midagi, kuna tunneb, et oli tol ajal liiga naiivne ja on tänulik, et nüüd on kahe jalaga maa peal. Kolmas vastaja (N1) tundis, et ta oleks võinud iseenda vastu ausam olla.

“...kui ma tagasi vaatan, siis ma praegu mõtlen küll, et ma oleks võinud enda vastu ausam olla ja siis selle läbi teistega ka. Et see on, mida ma siis praegu mõtlen, mida ma nagu

kahetsen.” (N1)

Uurimustöö küsimuse, kas pere või sõbrad mõjutasid intervjueritava otsust kirikust lahkuda tulemused olid suhteliselt sarnased. Üldiseks põhjuseks oli siiski sõprade arvamus, seda kinnitasid eriti just nooremad vastajad (N3 ja N4). Vanemate vastajate (N2 ja N5) juures võis mõjutajaks olla ka poiss-sõbra olemasolu, kuid seda vastajad ise ei tunnistanud. Siiski, küsides neilt kristlaste elustiili (siinkohal eelkõige abieluueelset vahekorda silmas pidades) kohta, tunnistasid mõlemad, et selle järgimine on neile raske ja hetkel mitteoluline.

3.3. Intervjueritavate suhe usuga praegu.

Viimase osa uurimustöö küsimustest puudutas noorte praegust suhet usuga. Jumala kui looja või kõrgema jõu olemasolus enamus vastajatest ei kahelnud. Siinkohal oli vaid üks noortest (N1) veendumusel, et Jumalat kui loojat või kõrgemat jõudu pole olemas ja ta nimetas end ateistiks. Ülejäänud neli vastajat jaotusid kaheks rühmaks: kolm vastajat (N2, N4 ja N5) olid kindlal arvamusel, et Jumal on siiski olemas, ja üks vastaja (N3) arvas, et Jumal on võib-olla olemas, kuid päris kindel enam selles ei olnud.

Kaks vastajat (N3 ja N5) ütlesid, et usuvad, et inimene on iseenda saatuse sepp. Mõlemad rõhutasid, et inimene määrab ise oma saatuse ja elu.

“Ma usun küll selles mõttes, et ta on olemas jne, aga samas nüüd ma mõtlen, et iga inimene on ise enda elu sepp. Et ok, et Jumal on sulle elu ette määranud, aga samas minu meelest ei ole. Et tegelt oleneb nii palju sinust endast. Et mis sa teed, kuidas sa teed jne.” (N5)

Ülejäänud kahe noore (N2 ja N4) jaoks on usk siiski oluline, kuid mõlemal puudub motivatsioon ja tahtmine järgida etteantud reegleid või piire.

“Ma ei palveta nagu iga päev, aga ma tean, et ta on olemas. Ma tean, et ta tahab mind enda juurde ja lähedale. Mul ei ole lihtsalt mingit motivatsiooni sellega tegeleda. Ilmselt Martti täidab ka seda tühja kohta.” (N2)

“Ma lihtsalt ei oska või ei saa praegu Tema järgi elada.” (N4)

Lifeway uuringust selgus, et 2/3 neist, kes kirikust lahkuvad mingil määral pöörduvad teatud aja pärast tagasi kirikusse. (Florida Baptist Witness 2007)

Antus uurimustöö analüüsi põhjal võib loota sama tulemust ka nende noorte elus, kuna paljude noorte suhe usuga on siiski veel lahtine ja samas üsna positiivne.

Viimase küsimustebloki tulemusena saab järeldada, et kogudusest lahkumise peamine põhjus olid sõbrad ja keskkond. See on ka täiesti mõistetav, sest selles eas on noorele kõige tähtsam kuulumine eakaaslaste hulka, seega on tähtis ka nende arvamus. Inimese enesemääratlus, tema väärtushinnangud ja veendumused on alles kujunemas ja avatud igasugustele mõjudele.

Teiseks põhjuseks võisid olla noorte enda liiga kõrgeid ootused ja nõudmised iseenda suhtes. Mõned noored ootasid imet, mida paraku ei sündinud. Mõned noored võtsid kogudusse kuulumist väga tõsiselt ja seega muutusid kergesti haavatavaks. Iga eksimus või sattumine mittesobivasse situatsiooni tekitas süümepiinu ja kahtlusi. Kristlikud ranged käitumisreeglid ei sobinud kokku ühiskonnas kehtivate käitumisreeglitega. Väärtushinnangute ja veendumuste arenemise protsess on väga raske, kui ühes seltskonnas peab mängima ateisti ja teises kristlast. Kui näha, et väljaspool kirikut kehtivad hoopis teistsugused väärtused, et inimelu, perekond jms. ei ole püha, ligimesearmastus ei ole väärtus, et edukuse ja õnne mudeliks on hoopis raha ja võim, on noorel inimesel selles kaoses väga raske orienteeruda.

Uurimusest selgus, et üldiselt Eesti noored ühinevad kogudusega juhuslikult, eesmärgiga kuhugi kuuluda, otsida lohutust ja lahendusi oma probleemidele. Siiski on ka peresid, kus kogudusega liitumine on koduse kristliku kasvatuse loomulik osa. Kogudusest lahkumise peamiseks

põhjuseks olid negatiivne suhtumine ühiskonnas, eakaaslaste mõjud või isenda kõrgete ootuste luhtumine. Kui kogudusest lahkumise põhjused on sarnased teiste maade uuringutulemustega, siis kogudusega liitumise põhjused ja vanemate toetus noorte valikule on erinev võrreldes teiste maadega. Euroopas ja eriti USA-s liitutakse kogudusega varakult, koduse kristliku kasvatuse toel. Samuti on vanemate ootused koguduse ja usu positiivsele mõjule lapse arengus suuremad kui Eestis. Kui põhiküsimus oli, kas usk on tänapäeva noorte jaoks lihtsalt toimetulekuressurs raskel eneseleidmise teel või on selle taga ka sügavam huvi iseenda, maailma ajaloo ja elu põhiväärtuste vastu, siis sellele on raske üheselt vastata. Kindlasti on usk üks toimetuleku ressurssidest, kuid samal ajal on noored huvitatud ka usuküsimustest ja elu põhiväärtustest. Kuna usuline areng on protsess, siis on iga inimene selles protsessis erineval tasemel. Mida rohkem informatsiooni inimene omab, seda rohkem ta seda ka juurde vajab.

KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimustöö eesmärgiks oli välja selgitada Tartu Kristlikust Risttee kogudusest lahkunud noorte suhe religiooniga siis ja praegu ning nende kogudusest lahkumise põhjused.

Uurimustöö tulemused võivad aidata mõista paremini tänapäeva noorte püüdlusi ja arusaamu usust ning aidata parandada koguduste tööd noortega.

Rahvusvaheliste ja Eesti uurimuste võrdlemisel võib öelda, et kuigi ühelt poolt kurdetakse usu osa vähenemist inimeste, eriti noorte elus, siis teisalt on kasvanud koguduste, eriti noortekoguduste arv. Seda tendentsi on märgata ka Eesti kontekstis viimase 20. aasta jooksul. Suur erinevus Eesti ja teiste riikide vahel seisneb vanemate toetuses laste usulisele valikule. Kui USA-s ja Euroopas on paljud vanemad tänapäeva kiirelt arenevas ja heitlikus maailmas mõistnud, et usk on üks tähtis toimetulekuressurss ja seda ressursi püütakse kasutada koos kogudusega, siis Eestis vanemate toetus lastele selles küsimuses jääb tagasihoidlikuks. Vanemate suhtumine on sageli isegi jäigalt eitav ja keelav. Üheks põhjuseks võib olla teadmatus või hirm selle ees, mida inimene ei mõista. Teiseks, nõukogude aastatel valitsenud ateism ja sunniviisiline usk kommunismi on teinud oma töö.

Mis puudutab laste ja noorte kogudustega liitumise põhjusi, on need üldjoones samad igal pool: eakaaslaste seltskond, huvitavad üritused, üksildustunne, kokkukuulumisvajadus, mõnikord oodatakse ka imet. Kui USA-s ja lääneriikides on noorte kogudusega liitumise põhjuseks tihti kodune kristlik kasvatus ja vanemate osavõtt koguduse tegemistest, siis Eestis on selleks pigem noorte üksildustunne ja soov kuhugi kuuluda, lahkkelid perekonnas või juhuslik sattumine kristlikele noorteüritustele.

Kogudusest lahkumise põhjused on väga sarnased kõikide noorte puhul: eakaaslaste mõju ja ühiskonnas laialt pakutavad ahvatlused, kolimine, vahel ka pettumine jumalas ja koguduse

liikmete hukkamõistev suhtumine. Eestis lisandub nendele põhjustele veel hukkamõistev suhtumine eakaaslaste ja kogukonna poolt. Üks põhjus võib peituda ka noorte endi liiga suurtes lootustes ja kindlas usus, et kogudusse kuulumine lahendab kõik nende probleemid.

Nagu näitavad uurimused mujal maailmas, on ka lühiajalisel noorte kuulumisel kogudusse oma positiivsed järelmõjud olemas. Olgu see siis silmaringi avardamine, soov rohkem teada iseendast ja oma rollist siin elus, parem enesekontroll või lihtsalt üks teistsugune kogemus.

James Fowler'i (1986) teooria järgi võib antud valimis kasutatud noori paigutada tema 7-tasandilise usulise arengu kategooriates alles teisele või äärmisel juhul kolmandale tasandile. See on arengutasand, kus inimene alles hakkab eraldama tõelist kujutletavast. Usku, moraali reegleid ja suhtumisi võetakse sõna-sõnalt. Jumal on inimesekujuline olevus taevas, taevas ja põrgu on tegelikult olemas. Kui järgin reegleid, siis jumal annab mulle hea elu. Kui palvetan, täidab jumal minu soovid. Inimene kasvab sellest faasist välja alles siis, kui ta näeb vasturääkivusi ja konflikte ning hakkab mõtlema ja nägema tõelisi tähendusi. Seega antud valimis osalenud noortel ei saanudki selle teooria järgi eksistentsiaalseid mõtteid veel tekkida. (Fowler 1986)

Järgnevalt see, mida võiks selle uurimuse tulemuste alusel edaspidi koguduse töös muuta:

1. Pakkuda noortele rohkem eakohast seltskonda - vanematelt koguduse liikmetelt on küll palju õppida, kuid ühealistel on igapäevatasandil kergem suhelda, sest neil on ühesugused huvid ja probleemid.
2. Koguduse töösse tuleks kaasata lapsevanemaid koos lastega. Uurimus näitas, et need noored, kes olid tutvunud usuga lapsepõlves, ei esitanud kogudusele ja iseendale liiga suuri nõudmisi ning nende liitumine ja lahkumine kogudusest ei olnud nii valulik kui nendel, kes teismelisena probleemidepuntras usust abi otsisid.
3. Arendada vestlusi ja dialooge religioossetel teemadel eesmärgiga treenida noorte mõtlemis- ja aruteluvõimet

KASUTATUD KIRJANDUS

Altnurme, L. (2011) "Eestlased usulises pöördes" Postimees. (<http://www.postimees.ee/?id=405074>. 25.05.2011)

Altnurme L. "Ülevaade uurimisteedest" (<http://lepo.it.da.ut.ee/~cect/koost%F6%F6%20andmebaas/Lea%20Altnurme.pdf> 25.mai.2011)

Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku assessor. (2004) "Intervjuu Arne Hiobiga" (http://www.kirikiri.ee/article.php3?id_article=91. 14.05.2011)

Jürgenstein, T. (2011) "Religioon teeb targaks?" Postimees. (<http://www.postimees.ee/?id=436988>. 20.05.2011)

Kraav, I. (2010) "Eesti lapsevanemad ootavad enam professionaalset nõu" (<http://www.pere24.ee/?p=62323>. 20.05.2011)

Laherand, M-L. (2008). "Kvalitatiivne uurimisviis" (http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/14841/kvalitatiivne_uurimistoo_internetifoorumid.pdf. 17.05.2011)

Neitsov, K., Kilp, A. (2004) "Kirik ja kristlus ühinevas Euroopas" (<http://www.eestikirik.ee/node/12379>. 24.05.2011)

Noorsootöö seadus. (2010) Riigi Teataja. RT I 2010, 44, 262 - jõustumine 01.09.2010.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. (2010) Riigi Teataja. RT I 2010, 41, 240 - vastu võetud 09.06.2010.

Paul, T. (1999) "Kahjustatud kristlus" Eesti Ekspress. 25.11.1999, lk B5

Pärnamets, R., Parts, V. (2010) "Noored ja religioon" (http://www.eni.ee/sisu/4_576Noored_ja_religioon.pdf. 25.05.2011)

Ringvee, R. (2011) "Religioon mõjutab ka uskmatut" *Eesti Päevaleht*. 17.05.2011

Ringvee, R. (2007) "Sallivus ja religioon Eestis" *Virumaa Teataja*. 14.09.2007

Ingliskeelsed materjalid

Cnaan, R.A, Gelles, R.J, Sinha, J.W. (2003) Youth and Religion. (http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1002&context=spp_papers&sei-redirect=1#search=%22Ram+A.+Cnaan+Richard+J.+Gelles+Jill+W.+Sinha+2003%22). (26.05.2011)

Benson, R. (2010) When your sheep wander. (<http://www.onenewsnow.com/Journal/editorial.aspx?id>). 25.05.2011)

Bowen, J.P. (2010) Why Young People Stay in Church, Leave Church. (<http://www.goodreads.com/author/show/>). 26.05.2011)

Dennis, J. (2010) Confirmation: It's not graduation. (<http://www.umc.org/site/apps/nlnet/content.aspx>). 26.05.2011)

Duncan, J.D. (2005) Reasons why People Leave Your Church. (<http://www.lifeway.com/lwc/files/lwc>). 26.05.2011)

Fallon, J. (2010) The effects of religion on young child development (<http://www.estatevaults.com/bol/archives/2010/>). 27.05.2011)

Familyfacts.org. Reducing Teens' Risk and Role of Religiosity. (<http://www.familyfacts.org/briefs/29/reducing-teens-risk-and-the-role-of-religiosity>). 26.05.2011)

Florida Baptist Witness. (2007) Research uncovers reasons 18 to 22-year-olds drop out of church. (<http://www.gofbw.com/news.asp?ID=7826>). 28.05.2011)

Fowler, J. Stages of Faith. (<http://faculty.plts.edu/gpence/html/fowler.htm>). 28.05.2011)

Jacques, J. (2010) Why Do Young People Leave the Church? (<http://spectrummagazine.org/blog/2010/07/31/why-do-young-people-leave-church/>). 27.05.2011)

Smith, C. (2009) National Study of Youth and Religion (NSYR). (<http://youthandreligion.org/node/81>). 26.05.2011)